

Јелена-Леа ЗОРИЋ

МУЛТИВАРИЈАНТНА СОЦИОМЕТРИЈА И МОГУЋНОСТИ ЊЕНЕ АПЛИКАЦИЈЕ ¹

Апстракт: У прилогу је реч о мултиваријантној социометрији, техници мађарског психолога Ференца Мереија. Аутор је у технику применио у исцртавању у Гимназији у Оџацима (2000. год.). Поред приказа основних поставки мултиваријантне социометрије, рад садржи елаборацију инструмената и технике исцртавања, приказ резултата и њихову дискусију, са изведеним закључцима.

Кључне речи: мултиваријантна социометрија / ранг друштвене значајности / едукативно релевантни фактори (ЕРФ).

MULTIVARIANTS SOCIOMETRY AND THE POSSIBILITY OF ITS APPLICATION

Abstract: Multivariate sociometry, the technique of the Hungarian psychologist Ferenc Meri. This technic was applied by the author on Odžaci high school (2000). Besides the elaboration of the instruments and technique of the investigation, the results and the discussion with the conclusions are given in the paper too.

Key words: multivariate sociometry, rang of the social importance, relevant teaching factors.

Увод

Мултиваријантна социометрија је на нашим просторима до сада непозната социометријска техника истакнутог мађарског психолога Ференца Мереија. Ми смо је први применили у нашим школским условима, настојећи да расветлимо природу повезаности мултиваријантном социометријом добијеног ранга

---

¹ Скраћена варијанта дипломског рада: *Приказ нових момената у социометрији и њихова апликација на педагошко-психолошки рад.* Дипломски рад је одбрањен октобра 2000. године, на Филозофском Факултету у Новом Саду, под менторством проф. др Лајоша Генца.

друштвене значајности ученика (тзв. социјалне прегнанције) и групе чинилаца названих тзв. едукативно релевантних фактора (ЕРФ). Та група чинилаца обухвата интелигенцију, школски успех, пол, резултате са пријемног испита, број оправданих и неоправданих изостанака са наставе, оцене из владања, стручну спрему родитеља, затим податке да ли је ученик стално настањен у месту школовања, или пак, до школе путује, да ли живи са оба, или са једним родитељем, број деце у породици и учеников ред рођења.

На основу спроведеног истраживања (обављеног у Гимназији у Оџацима, у мају месецу 2000. године) закључујемо да ученици са високим рангом друштвене значајности имају развијене интелектуалне способности, нису склони апсентизму (имају веома мали број неоправданих изостанака) и имају највишу оцену из владања. Претежно су мушког пола. Прворођени су и имају једног брата или сестру. Њихови родитељи имају најмање средњу стручну спрему. Фактори који нису пресудни за ранг значајности ученика, али чији утицај ипак не треба занемарити, су следећи: резултати са пријемног испита, школски успех и потпуност ученикове породице. Ранг значајности није одређен чињеницом да ли ученик путује у школу, или станује у месту школовања.

Животи́ни њуи́ и сѝваралаши́во Ференца Мереи́ја

Аутор ове методе, Ференц Мереи, рођен је 1909. године у Будимпешти. Студије је завршио у Паризу, на Универзитету у Сорбони, заједно са Зазоом (Rene Zazzo). Био је ученик Валона (Henry Wallon). Године 1934. стекао је дипломе из психологије, педагогије, социологије и филозофије. Након тога се вратио у Мађарску и запослио се као клинички психолог. У то време је био сарадник Сондија (Szondi Lipót).

Будући да је био социјалнопсихолошки оријентисан, у центру његове пажње налазила се група. Посебно много простора посвећивао је феномену тзв. *группног вишка*. Овај појам протумачен је као плус, вишак који разликује групу од простог збира појединаца. Тај вишак чине, нпр., они, заједнички обичаји, вредности и доживљаји групе који снажно утичу на понашање својих чланова, а чији заједнички именитељ – још један

веома значајан појам у његовом теоријском систему – јесте тзв. *заједнички доживљај*.

Његов сусрет са Мореном 1963. године допринео је појави и развоју психодраме у Мађарској. Десет година након тог сусрета, почетком 70-их, Мереи ствара школу Мађарске Психодраме (А Magyar Pszichodráma Iskolája). Схватајући вредност и могућност психодраме, примењује је и у клиничком раду.

Године 1971. завршава свој вишегодишњи научни рад на изради и усавршавању једне потпуно нове социометријске технике, којој даје име мултиваријантна социометрија.

Наглашавање значаја аспекта друштвености људског бића даје упечатљив карактер Мереијевом целокупном стваралаштву, али не доводи до такве систематизоване теорије какве су створили његови велики узорци Пијаже, Валон, Фројд, Левин, Морено. Ипак, увођењем аспекта друштвености Мереи је дао креативан допринос многим теоријама у психологији. Његов систем механизма и појмова делује подобно да постане камен-темељац једне будуће, јединствене социјалнопсихолошке теорије.

Ференц Мереи преминуо је 1985. године. Најпознатија његова дела су:

Дејтејово ђоимање свејта (А *gyermek világnézete*, Anonymus, Budapest, 1945), *Заједнички доживљај* (*Az együttes élmény*, Officina, Budapest, 1947), *Дечја психологија* (*Gyermeklélektan*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1970), *Групно вођство и институционализација* (*Group leadership and institutionalization*, New York, 1970), *Лајенјине мреже заједница* (*Közösségek rejtett hálózata*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1971), *Пракса клиничке психологије* (*A klinikai pszichológia gyakorlata*, Medicina Könyvkiadó, Budapest, 1974), *Методге психологијаносике* (*Klinikai pszichodiagnosztikai módszerek*, Medicina Könyvkiadó, Budapest, 1974), *Психолошки дневник, 1-4* (*Lélektani napló*, 1-4, 1985-1986), *"Узео је слабак мирис од права..." Психологија уметности* (*"És vett a füvektől édes illatot..."*, művészetpszichológia, Múzsák Közművelődési Kiadó, Budapest, 1986).

*Крајњак приказ основних појавки
Мереијеве мултиваријантне социометрије²*

Услови настанка мултиваријантне социометрије су двојаки. Она је делом настала због растућих потреба науке да упозна и опише саму заједницу као људски и социјалнопсихолошки конгломерат, а делом као Мереијева критика на ускости и ограничења класичне социометрије Јакоба Морена.

Мултиваријантна социометрија описује структуру и атмосферу заједнице као и хијерархијске односе унутар ње, анализира групно мњење и утврђује диференцијацију заједнице са обзиром на расподелу различитих функција. Изучава да ли састав заједнице погодује адекватном решавању проблема, да ли постоји могућност да се створе заједничке норме, или, пак, осећање групне припадности. Истовремено нуди педагошка и организацијска упоришта за превенцију евентуалних интра-групних конфликта. Она нуди и изражен инструментаријум (социометријски упитник) и показатеље за остварење тог циља.

*Социометријски упитник и социометријски
кријеријуми избора*

Поред упитничких питања која се заснивају на интерперсоналном привлачењу и одбијању, постоје и таква која захтевају одговор на основу процене нечијих личних карактеристика, способности, компетенције, поверења. Та питања, у зависности од тога коју карактеристику или способност претендују да захвате, разврставају се у тзв. *социометријске кријеријуме избора*.

Обрада података мултиваријантне социометрије

То је фаза испитивања која подразумева израду табеле реципроцитета, социограма, фреквенцијске табеле и социометријских индекса.

---

² Детаљан опис концепта, основних карактеристика и законитости као и саме технике рада читалац може пронаћи у дипломском раду аутора.

Табела реципроцијитета служи за евидентирање свих избора у критеријуму симпатије. На основу њега се израђује социограм.

Социограм је скица посматраног конгломерата. Нацртан, он представља мапу интрагрупних односа заснованих на симпатији. У том смислу он је, у ствари, графички представљен облик табеле реципроцитета. У њега се уносе искључиво узајамни избори.

Фреквенцијска табела даје ранг друштвене значајности. Сумирани подаци ове табеле служе као полазна основа за даље социометријске прорачуне.

Социометријски индекси су подељени у четири велике групе:

I *Индекси структуре*, помоћу којих се описује базична структура посматране друштвене групе. Садрже следеће показатеље и елементе:

1. *СМ-индекс* (централно-маргинални показатељ) изражава однос центра и периферије.

2. Утврђују се *односи међу појединим формама* социограмског размештања.

3. *Индекси кохезије*, у којима се очитава тензија заједништва. Они обухватају: *индекс реципроцијитета*, који изражава број усамљених особа; *индекс вискозијитета* говори о (не)постојању свести о групној припадности; помоћу *индекса кохезије* изражавамо број реализованих од укупно могућих избора; а *индекс узвраћености* даје податке о стабилности веза међу члановима групе.

4. Утврђује се *тип структура* конгломерата и убраја се у једну од пет могућих типова структуре.

II *Показатељ групе атмосфере*. Његове варијетете је могуће уврстити у четири типа показатеља, помоћу којих се утврђују социјална зрелост групе и карактер друштвеног живота заједнице.

III *Изборне коинциденције*. Помоћу њих се утврђује степен подударности избора у различитим критеријумима. То омогућава анализу система мотивације који управљају изборима.

IV *Индекси димензија диференцијације*. Обухватају већи број индекса: *вредности значајности*, на основу којег се утврђују интервали прво- и другоразредне значајности. *Низ диференцијације* представља хијерархију чланова групе на

основу вредности значајности. *Индекс значајности* изражава колико особа је достигло бар другоразредну значајност. *Индекс улоге* говори о проценту чланова који су достигли границу улоге у неком од критеријума. *Индекс њериферијалности* њоложаја описује да ли је издвајање особа из друштвеног поља равномерно, или степенасто. *Индекс искључења* је показатељ групне тенденције да своје чланове издигне или одбаци. *Индекс рејерџоара избора* је једнак броју особа које су узимане у обзир при избору. *Индекс диференцијације* изражава однос између социјалне прегнанције и социометријске улоге. Ови индекси омогућавају реконструкцију хијерархије која влада у заједници. Такође служе за утврђивање диференцијације по улогама.

Посебно истичемо *низ диференцијације*, који је значајан у даљој обради резултата. Ученици се на основу њега разврставају у једну од могућих пет рангова друштвене значајности, а то су: позитивни прворазредно значајни (P_1), позитивни другоразредно значајни (P_2), безначајни (BZ), негативни другоразредно значајни (N_2) и негативни прворазредно значајни (N_1) ученици.

Еџоценџрични избори су избори у којима особа при избору именује саму себе. У зависности од узраста и учесталости јављања, третирају се као инфантилни знаци или индикатори незрелости заједнице.

Покушај аџликације мулџиваријанџне социометрије у нашим школским условима

Циљеви и хипотезе истраживања

Циљ истраживања је утврђивање утицаја наведених едукативно релевантних фактора на социјалну значајност ученика као и утврђивање разлике у степену њиховог утицаја код ученика различитог ранга значајности.

Да би се остварио циљ истраживања, потребно је идентификовати и диференцирати ученике различитог ранга значајности, и утврдити да ли ЕРФ фактори имају утицаја на друштвену значајност ученика.

У овако дефинисаним циљевима постављене су следеће хипотезе: у групи *директивних хипотеза* очекује се статистички сигнификантна корелација између ранга друштвене значајности и интелектуалних способности, школског успеха, броја неоправданих изостанака са часова, оцене из владања, стручне спреме родитеља, броја деце у породици и коначно, учениковог реда рођења. У оквиру *нултих хипотеза*, не очекује се статистички значајна повезаност између ранга друштвене значајности, са једне стране, и резултата пријемног испита, пола, броја оправданих изостанака, целовитости породице, као и чињенице да ли ученик путује, или је из места школовања, са друге стране.

Узорак испитаника и варијабла

Истраживање је спроведено у мају месецу школске 1999/2000. године. Обухватило је четири одељења II разреда Гимназије "Јован Јовановић Змај" у Оџацима. Узраст испитаника је 16 и 17 година. Узорак на којем је вршено испитивање обухватио је 97 испитаника: 66 девојака и 31 младића.

Зависна варијабла истраживања је социјална значајност. Она је операционално дефинисана као ранг особе у низу значајности, утврђен на основу суме свеукупног (позитивног и негативног) броја бираности појединца. Независне варијабле су група следећих ЕРФ: интелигенција, школски успех, резултати са пријемног испита, број изостанака (оправданих и неоправданих часова), оцене из владања, пол, стручна спрема родитеља, породице са оба, или са једним родитељем, да ли је ученик путник или је из места школовања, број деце у породици и учеников ред рођења.

Инструменти истраживања

У овом раду за тестирање ученика коришћени су следећи инструменти:

1. Модификовани упитик мултиваријантне социометрије типа С, који садржи 32 питања, разврстана у осам категорија социометријских критеријума, и
2. Ревидирани Бета Тест.

Начин прикупљања података о ЕРФ

Школски успех, оцена из владања као и број оправданих и неоправданих изостанака су утврђени на основу школске документације (разредни дневници). Као мерило успешности и владања коришћени су постигнути просек оцена у првом полу-годишту школске 1999/2000. године. Број изостанака је праћен до дана испитивања. Резултати са пријемног испита су такође утврђени на основу документације - ранг листе кандидата са постигнутим бројем поена.

За утврђивање преосталих фактора (пол, степен стручне спреме родитеља, породица са једним, или са оба родитеља, да ли ученик путује, или је из места школовања, број деце у породици, и коначно, ред рођења испитаника) тражено је од ученика изјашњавање у писменој форми. За те потребе је конструисан кратак упитник, назван *УЕРФ* (Упитник Едукативно Релевантних Фактора).

Метод обраде података

Социометријски упитници су обрађени техником мулти-варијантне социометрије. За утврђивање повезаности друштвене значајности са ЕРФ кориштени су Пирсонова продукт-момент корелација (r), хи-квадрат тест (χ^2) и коефицијент контингенције (C). Они су израчунати софтверским програмом STATISTICA FOR WINDOWS.

Резултати и дискусија

Дистрибуција ученика по друштвеној значајности

Дистрибуција се утврђује специфичним поступком мултиваријантне социометрије. Прво се утврде индекси вредности значајности за целокупни узорак, затим се израчунавају интервали вредности за прворазредну и другоразредну значајност. Потом се на основу израчунатих интервала сваки ученик

убраја у један од пет рангова из низа диференцијације³. Дистрибуција целокупног узорка по друштвеној значајности је приказана у табели 1:

Значајност	P ₁	P ₂	BZ	N ₂	N ₁	Укупно
Број особа	31	6	33	8	35	113
%	27.43	5.31	29.20	7.08	30.97	100

Табела бр. 1: Дистрибуција целокупног узорка по друштвеној значајности

Друштвена значајност и Бета количник интелигенције

Претпоставка од које се у истраживању кренуло јесте да између ученика различите друштвене значајности постоји статистички значајна разлика у резултатима на тесту интелигенције. На основу добијене корелације $r = 0.66$, која је значајна на нивоу 0.05 ($p < 0.05$), са сигурношћу од 95% изводимо закључак да су разлике у друштвеној прегнанцији ученика делом условљене разликама у Бета интелигенцији. Такви резултати иду у прилог схватању да је интелигенција значајан чинилац друштвене прихваћености и социометријског статуса у ширем смислу.

КОРЕЛАЦИЈА		
ВАРИЈАБЛЕ	Друштвена значајност	p-level
Бета IQ	.66	.05
Школски успех	.16	.05
Резултати пријемног испита	.15	.05
Оправдани изостанци	-.16	.05
Неоправдани изостанци	-.25	.05

Табела бр. 2: Приказ Пирсонових корелација међу осмајраним варијаблама

³ За детаљан опис процедуре видети наш дипломски рад: *Приказ нових момената у социометрији и њихова апликација на педагошко-психолошки рад*, Филозофски факултет, Нови Сад, 2000.

Друштвена значајност и школски успех

Резултати, приказани на табели 2. показују да су добијене вредности много ниже од очекиваних. Корелација на нивоу значајности од 0.05 је значајна, али веома ниска. Полазна хипотеза није у потпуности потврђена. Као могуће објашњење нуди се претпоставка да се друштвена превирања негативно одражавају на школу, јер доводе до промене односа не само ученика према школи и, евентуално, школе према ученицима, него ремете и однос друштва према школи и образовању у целини.

Друштвена значајност и резултати пријемног испита

У досадашњој пракси веома је мало истраживања која су се бавила повезаношћу резултата пријемног испита и касније социјалне прихваћености ученика. Ово истраживање је имало за циљ одговори на питање да ли су та два фактора повезана. У табели 2. су приказани добијени резултати. Између два посматрана фактора постоји ниска повезаност. То доводи до закључка да резултати пријемних испита свакако нису пресудан фактор у каснијој социјалној прихваћености ученика, иако му се минимална улога не може порећи. Занимљив је, међутим, податак да је корелација између школског успеха и резултата пријемног испита веома значајна ($p = 0.52$).

Друштвена значајност и број ођравданих изостанака

Нађена корелација, која је приказана у табели 2. је негативна и ниска, али статистички значајна. На основу овако ниске корелације закључак је да хипотеза није ни потврђена, ни одбачена. Претпоставка која се изводи, уз велику ограду, јесте да ученици са вишим рангом значајности мање изостају са наставе.

Друштвена значајност и неођравдани изостаници

Корелација између два посматрана фактора, представљена у табели 2. је значајна на нивоу 0.05. Она није висока и

има негативан предзнак. То је ипак одређени показатељ да је прихваћенија особа мање склона апсентизму и има мањи број неоправданих изостанака, и у складу је са очекивањима.

Друшћивена значајности и оцена из владања

На табели 3. је приказана дистрибуција узорка по оцени из владања са обзиром на ранг друштвене значајности.

Оцена из владања	P ₁	%	P ₂	%	BZ	%	N ₂	%	N ₁	%	Σ	%
5	31	100	5	83.3	29	82.9	6	75.0	28	84.9	99	87.6
4	0	0.0	1	16.7	4	11.4	2	25.0	1	3.0	8	7.0
3	0	0.0	0	0.0	1	2.9	0	0.0	4	12.1	5	4.4
2	0	0.0	0	0.0	0	0	0	0.0	0	0.0	0	0.0
1	0	0.0	0	0.0	1	2.9	0	0.0	0	0.0	1	0.9
Σ	31	100	6	100	35	100	8	100	33	100	113	100

Табела бр. 3: Дистрибуција друшћивене значајности и оцене из владања

Хи-квадрат тест за 16 степени слободе износи $\chi^2=14.79$, а коефицијент контингенције $C=0.36$. Повезаност указује на то да сви P₁ ученици имају максималну оцenu из владања. Тиме је хипотеза потврђена, јер без обзира на то што је вероватноћа повезаности између прихваћености и оцене из владања мала, она ипак постоји.

Друшћивена значајности и њол

Хи-квадрат, који за 4 степена слободе износи $\chi^2=15.27$, а што је на нивоу значајности од 0.01 значајна разлика, као и коефицијент контингенције $C=0.37$, што је у супротности са очекивањима.

Пол	P ₁	%	P ₂	%	BZ	%	N ₂	%	N ₁	%	Σ	%
М	17	44.7	4	10.5	9	23.7	3	7.9	5	13.2	38	100
Ж	14	18.7	2	2.7	26	34.7	5	6.7	28	37.3	75	100
Σ	31		6		35		8		33		113	

Табела 4: Дистрибуција друштвене значајности и пола

Показало се да дечаци имају виши ранг значајности од девојака, тј. да су прихваћенији него девојке. Из табеле која приказује дистрибуцију пола испитаника по прегнанцији види се да је код момака најчешће заступљена P₁ категорија, а код девојака се најчешће јавља N₁ категорија. Међутим, мора се узети у обзир да ученици нису изједначени по полу. Број девојака је знатно већи од броја момака па је и то могло утицати на добијени резултат.

Друштвена значајност и сљедећег стручне спреме родитеља

На основу добијеног хи-квадрата ($\chi^2=32.49$), који је за 16 степени слободе значајан на нивоу од 0.01, и коефицијента контингенције (C=0.50), потврђена је повезаност између та два фактора. Као друштвено значајне особе, најчешће су биране особе које имају родитеље са средњом стручном спремом. Код њих су категорије P₁, N₁ и N₂ најчешће. Занимљиво је, међутим, да су позитивно другоразредно значајне особе највећим делом деца високо образованих родитеља. Дакле, постављена хипотеза је потврђена. Дистрибуција родитељске стручне спреме и ранга значајности је приказана на табели 5.

Степ. ст. сп.	P ₁	%	P ₂	%	BZ	%	N ₂	%	N ₁	%	Σ	%
ВСС	16	25.8	7	58.3	16	22.9	0	0.0	5	7.6	44	19.5
ССС	38	61.3	5	41.7	46	65.7	12	75.0	44	66.7	145	64.1
ВКВ	2	3.2	0	0.0	0	0.0	1	6.3	2	3.0	5	2.2
КВ	5	8.0	0	0.0	4	5.7	2	12.5	11	16.7	22	9.7
ОШ	1	1.6	0	0.0	4	5.7	1	6.3	4	6.0	10	4.4
Σ	62	100	12	100	70	100	16	100	66	100	226	100

Табела 5: Дистрибуција друштвене значајности и стручне спреме родитеља

Друштвена значајност и породица са једним, или са оба родитеља

Добијени резултати ($\chi^2=3.86$ за 4 степена слободe и $C=0.20$) су потврдили нулту хипотезу, по којој не постоји сигнификантна разлика у рангу значајности између деце из потпуних и непотпуних породица. Ипак, већи број деце из категорије негативно прворазредно значајних живи само са једним родитељем. На табели 6. је приказана дистрибуција различито значајних ученика по саставу породице.

Пот. пор.	P ₁	%	P ₂	%	BZ	%	N ₂	%	N ₁	%	Σ	%
Да	31	30.0	6	5.6	33	9.3	7	6.5	30	28.0	107	100
Не	0	0.0	0	0.0	2	33.3	1	16.7	3	50.0	6	100
Σ	31		6		35		8		33		113	

Табела 6: Дистрибуција различито значајних ученика по саставу породице

Друштвена значајност и место боравка

Хи-квадрат за 4 степена слободe није значајан ($\chi^2=3.15$), а коефицијент контингенције ($C=0.17$) не потврђује повезаност

између посматрана два фактора. Постављена хипотеза је потврђена: место боравка (тј. чињеница да ли ученик путује до школе, или је из места школовања) не утиче на различит ранг значајности ученика. На табели 7. су приказане дистрибуције ученика по томе да ли путују до школе, или не.

Путник	P ₁	%	P ₂	%	BZ	%	N ₂	%	N ₁	%	i	%
Да	16	26.7	2	3.33	22	36.7	3	5	17	28.3	60	100
Не	15	28.3	4	7.5	13	24.5	5	9.4	16	30.2	53	100
Σ	31		6		35		8		33		113	

Табела 7: Дистрибуција друштвене прећнанице и путовања

Друштвена значајност и број деце у породици

Покушавајући одговорити на питање повезаности ова два фактора, поставили смо хипотезу да популарни и непопуларни ученици потичу из породица са различитим бројем деце. Дистрибуција ученика по броју чланова њихове породице је приказана на табели 8.

Бр. деце	P ₁	%	P ₂	%	BZ	%	N ₂	%	N ₁	%	Σ
1	7	22.6	0	0.0	9	25.7	0	0.0	1	3.0	17
2	22	71.0	4	66.7	25	71.4	8	100	25	75.8	84
3	1	3.2	2	33.3	1	2.9	0	0.0	6	18.2	10
4	1	3.2	0	0.0	0	0.0	0	0.0	1	3.0	2
Σ	31	100	6	100	35	100	8	100	33	100	113

Табела 8: Дистрибуција друштвене прећнанице и броја деце у учениковој породици

На основу резултата добијених хи-квдратом ($\chi^2=21.98$ је за 12 степени слободе значајан на нивоу 0.01) и коефицијентом контингенције ($C=0.42$), може се закључити да је број деце у

породици фактор који утиче на социјалну значајност ученика. Као најповољнија оцењује се породица са два детета.

Друштвена значајност и ред рођења

Резултати су следећи: χ^2 је значајан на нивоу значајности 0.01, за 12 степени слободе, а $C=0.50$. Другим речима, са 99 % сигурности се може тврдити да је ред рођења значајан фактор у социјалној прегнанцији. Из табеле се види да су друштвено најзначајнија прворођена деца.

Ред рођ.	P ₁	%	P ₂	%	BZ	%	N ₂	%	N ₁	%	i	%
1	20	64.5	3	50.0	22	62.9	2	25.0	15	45.4	62	54.9
2	9	29.0	1	16.7	13	37.1	6	75.0	17	51.5	46	40.7
3	1	3.2	2	33.3	0	0.0	0	0.0	1	3.0	4	3.5
4	1	3.2	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	1	0.8
Σ	31	100	6	100	35	100	8	100	33	100	113	100

Табела 9: Дистрибуција реда рођења и друштвене значајности

Закључак

Циљ овог рада био је да помоћу технике мултиваријантне социометрије идентификујемо ученике различитог ранга друштвене прегнанције и утврдимо да ли је група ЕРФ од утицаја на степен изражености друштвене значајности. Резултати до којих смо дошли заснивају се на подацима добијеним од ученика II разреда гимназије. Укупно 97 ученика, који су учествовали у истраживању, техником мултиваријантне социометрије је разврстано у пет категорија ранга значајности: 31 особа позитивне прворазредне значајности, 6 ученика позитивне другоразредне значајности, 33 особе које су без значајности, 8 негативно другоразредно значајних и 35 негативно прворазредно значајних особа. Њихов укупан број је 113, јер неки од њих имају двоструку значајност, па се евидентирају два пута.

У даљем току истраживања проверавана је разлика између ових пет група ученика у вези са следећим ЕРФ: интелигенција, школски успех, пол, резултати са пријемног испита, број изостанака (оправданих и неоправданих часова), оцене из владања, стручне спреме родитеља, породице са оба, или са једним родитељем, да ли је ученик путник, или је из места школовања, број деце у породици и учеников ред рођења. На основу резултата овог истраживања могу се извести следећи закључци:

1. Претпоставка да између ученика различите друштвене значајности постоји статистички значајна разлика у интелигенцији испитиваној Ревидираним Бета тестом је потврђена. Утврђено је да су особе са вишим рангом социјалне значајности интелигентнија.

2. Такође се очекивала висока повезаност између школског успеха и друштвене значајности. Добијена повезаност је веома ниска, и не иде у прилог постављеној хипотези. Једно од могућих објашњења би могло бити да се актуелна друштвена превирања негативно одражавају на однос друштва према школи и образовању у целини.

3. Резултати пријемних испита нису пресудан фактор у каснијој социјалној прихваћености ученика, иако им се минимална улога не може порећи. Додатно истраживање би могло осветлити њихову повезаност са друштвеном значајношћу.

4. Постављена хипотеза о односу броја оправданих изостанака и значајности особе није у потпуности ни одбачена, ни прихваћена. Претпоставка која се на основу ниске, али статистички значајне корелације изводи, веома опрезно и уз ограду јесте да ученици са вишим рангом значајности мање изостају са наставе.

5. Апсентизам је један од веома значајних показатеља неповољног положаја особа у групи, те се очекује висока повезаност између социјалне прегнанције и неоправданих изостанака са наставе. Добијена висока корелација оправдава хипотезу. Уколико ученик поседује виши ранг друштвене значајности утолико има мањи број неоправданих изостанака и мање је склон апсентизму.

6. Ниска оцена из владања знак је неадаптираности особе на услове групног живота и рада, тако да добијена сигнификантна разлика међу различито прихваћеним особама и оцене из владања није изненађујућа. Повезаност указује на то да

максимална оцена из владања утиче на ранг значајности особе. Наиме, сви Π_1 ученици имају највишу оцену из владања.

7. Резултати о различитом положају девојака и момака су у супротности са очекивањима. Пронађена разлика је статистички значајна. Момци имају виши ранг значајности од девојака, тј. прихваћенији су него девојке. Код момака се најчешће јавља Π_1 категорија, а код девојака H_1 категорија. Вероватан узрок тога могла би бити и чињеница да број испитиваних девојака био виши за 50 %.

8. На основу статистички сигнификантних резултата потврђује се хипотеза да је висина ранга друштвене значајности ученика повезана са стручном спремом родитеља. Значајни ученици имају родитеље са најмање средњом стручном спремом.

9. Утврђено је да иако већи број негативно прворазредно значајне деце живи са једним родитељем, ипак не постоји сигнификантна разлика у рангу значајности између деце из потпуних и непотпуних породица.

10. Ранг значајности није одређен чињеницом да ли ученик путује у школу, или станује у месту школовања.

11. На основу добијених резултата прихвата се претпоставка да број деце у учениковој породици има утицаја на његов ранг значајности. Најповољнијом се показала породице са двоје деце.

12. Добијени резултати оправдавају прихватање хипотезе да је ред рођења значајан фактор у социјалној прегнанцији. Прворођена деца су постигла највиши ранг друштвене значајности.

После свега изложеног, слободни смо закључити да мултиваријантна социометрија може да, без обзира на сву њену сложеност, пронађе своју примену у свакодневној пракси школског психолога. Она се показала примењивом у и нашим условима. Добијене повезаности едукативно релевантних фактора и друштвене прегнанције ученика могу допринети побољшању квалитета школског живота и рада. Ипак, због њиховог што детаљнијег и тачнијег упознавања неке од њих је потребно подвргнути даљем истраживању.